

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

Стаття спрямована на дослідження проблем розвитку міжнародного туризму в Україні як передумови становлення середнього класу.

The key points of the article: analysis of problems development world traveling in Ukraine as precondition of forming middle class.

Ключові слова: міжнародний туризм в Україні, середній клас.

Постановка проблеми. Процес становлення потужного середнього класу в нашій країні вимагає визначення пріоритетних напрямів розвитку підприємництва. Досвід високорозвинених країн доводить, що за останні десятиліття в світовому господарстві склалась і найшвидше розвивається індустрія туризму, яка володіє величезною матеріальною базою, забезпечує зайнятість мільйонам людей і взаємодіє майже з усіма галузями народного господарства. В багатьох країнах світу туризм є однією з найбільш пріоритетних галузей, внесок у валовий національний дохід яких складає 20 – 45%, а надходження від іноземного туризму є основним джерелом отримання валюти [1, с. 31]. На долю міжнародного туристичного бізнесу припадає близько 6% світового валового національного продукту, близько 8 % світового експорту, доходи від нього поступаються лише доходам від експорту нафти, нафтопродуктів і автомобілів, 7% сумарних капіталовкладень, 11 % світових споживчих витрат і 5 % всіх податкових надходжень [2, с. 247]. Прогнозується, що в найближчі роки в світі щодня буде створюватись близько 2500 нових робочих місць завдяки даній галузі економіки. Необхідно також зауважити, що туристична індустрія одна з не багатьох галузей народного господарства в якій залучення новітніх технологій не призводить до скорочення працюючого персоналу, що має важливе значення у процесі становлення середнього класу [1, с. 29].

Аналіз дослідженні і публікацій. Розробкою даної проблематики займаються такі науковці, як Ф. Мазур, В. Кифяк, В. Шкромада, Т. Бут, М. Долішній, О. Гулич та ін.

Постановка завдання. Актуальність теми обумовила мету статті, яка полягає в дослідженні причин, які гальмують розвиток міжнародного туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, враховуючи світовий досвід, розвиток міжнародного туризму в Україні прискорив б процес формування середнього класу, оскільки туристична індустрія сприяє диверсифікації економіки і забезпечує зростання доходів населення та підвищення рівня добробуту нації. Вона сприяє збільшенню доходної частини бюджету за рахунок прямих і непрямих податків (плата за візу, митний збір, сума прибуткового податку від заробітної плати). Окрім цього, туризм є потужним джерелом залучення іноземної валюти і різного роду інвестицій.

Особливе місце туристичній індустрії відводиться у створенні робочих місць, що є досить актуальним при подоланні наслідків світової фінансової кризи, яка надзвичайно сильно вплинула на економіку України, зокрема на зайнятість населення. Так, наприклад, в готельному господарстві розвинених країн середній показник зайнятості становить 3 чоловіки персоналу на 10 туристів і чим вище категорія готелю, тим більше затрати праці (в готелях категорії «5 зірок» на обслуговування 1200 гостей зайнято близько 600 чоловік персоналу) [3, с. 55]. При цьому витрати на створення одного робочого місця в 20 разів менші, ніж у промисловості, а оборотність інвестиційного капіталу в 4 рази вища, ніж в інших галузях господарства [1, с. 29]. Також необхідно наголосити на тому, що у розвинених країнах одне робоче місце в туристичній сфері веде до створення ще 5 – 8 робочих місць в інших галузях [4, с. 175].

І найголовніше, в Україні є потужний потенціал для створення конкурентоздатної туристичної галузі, оскільки наша країна володіє різноманітним і багатим, подекуди унікальним рекреаційним потенціалом та історико-культурною спадщиною. В нашій державі існує значна кількість об'єктів, які мають світове та європейське значення та унікальний історико-інформаційний, духовно-естетичний інтернаціональний потенціал.

Потенційний фонд природоохоронних, оздоровчих та рекреаційних територій, за даними оцінки ландшафтних ресурсів (НДП містобудування), становить 12,1 млн га, тобто 20% площі території України. Практично у всіх областях України виявлено мінеральні лікувальні води різного складу. Одноразова місткість ландшафтів України, враховуючи допустимі природоохоронні норми, за оцінками експертів, становить понад 40 млн чоловік. [1, с. 46].

Але, на жаль, не зважаючи на багатий природо-кліматичні, культурно-історичні і національно-етнографічні ресурси, нинішній рівень розвитку туристичної галузі України важко назвати задовільним. Наприклад, Крим, не дивлячись на свій колосальний курортний і туристичний потенціал, займає досить скромне місце на світовому ринку туристичних послуг. На долю півострову припадає менше половини відсотку від загального об'єму таких послуг в той час, як історія розвитку туризму в Криму налічує більш

ста років.

За розміром території і кліматичними умовами Кримський півострів можна порівняти з Кіпром. Однак Кіпр щорічно одержує від туристичної галузі 5 мільярдів доларів США, а наша країна – на порядок менше. Водночас близько 80 відсотків вітчизняних туристичних компаній та готелів звітують про збиткову або нульову рентабельність.

Незадовільна ситуація спостерігається також і в туристичній галузі Карпатського регіону, який можна порівняти з деякими районами Швейцарських Альп. У той час весь карпатський туристичний бізнес щорічно заробляє стільки ж скільки один великий швейцарський курорт. Недостатньо використовується для залучення туристів і унікальна історико-культурна спадщина західного регіону [5, с. 6].

Досвід розвинених країн доводить, що гірський район може конкурувати з рівнинним в економічному відношенні насамперед завдяки розвитку індустрії відпочинку, яка у більшості випадків забезпечується підприємствами малого і середнього бізнесу. Інші галузі при цьому відіграють роль доповнюючи, дозволяючи розширити сферу прикладання праці, використовувати поряд з рекреаційним інші види природних ресурсів – лісові й окремі мінерально-сировинні, переробні тощо [6, с. 31-32].

Висновки. Для покращення стану даної сфери економіки необхідно вирішити ряд проблем, а саме:

1) матеріально-технічна база туристичної галузі нашої країни створено ще у 60-80-і роки, моральна і фізична зношеність якої оцінюється експертами на рівні до 90%. При цьому значна кількість українських санаторно-курортних закладів належать підприємствам, профспілкам та відомствам, що безпосередньо в галузі туризму і курортів не працюють та не в змозі забезпечити їх оновлення [5, с. 7]. Інженерна структура не відповідає вимогам відпочиваючих: відсутність регулярного забезпечення водою, електроенергією суттєво знижує привабливість рекреаційного комплексу України. В Карпатському регіоні взагалі показники розвитку соціальної інфраструктури удвічі нижчі. Ці фактори викликають депопуляцію гірських районів, вплив найбільш працездатного в інтелектуальному і фізичному відношенні населення, що призводить до глибокого економічного занепаду. Непридатність більшості об'єктів туристичної інфраструктури для цілорічної діяльності, відсутність індустрії розваг, штучних пляжів, парків, спортивних комплексів, здатних обслуговувати туристів в зимовий період. Низький рівень розвитку та якості послуг мережі громадського харчування, комунальної інфраструктури, телекомунікацій на територіях курортів. Асортимент і якість послуг рекреаційних закладів відстають від світового рівня, що знижує конкурентоздатність українського туристичного продукту на світовому ринку відпочинку, оздоровлення, санаторно-курортного лікування і туристичних послуг. Незважаючи на це, вартість послуг українських курортів, у більшості випадків, перевищує середньоєвропейський рівень. В цілому рекреаційний комплекс нашої країни слабо орієнтований на різні соціальні групи населення з диференційованими доходами: багаті люди потребують значно вищого сервісу і різноманіття послуг; водночас малозабезпечене населення не в змозі сплатити встановлений мінімум послуг, оскільки ціна суттєво завищена.

2) транспортно-експлуатаційний стан значної частини доріг на сьогоднішній день недостатній для забезпечення комфортних умов руху великої кількості автомобілів. Що також відлякує іноземних туристів, які їдуть до нас автотранспортом. І якщо співвітчизників з країн СНД українські дороги не лякають, то європейці не звикли до бездоріжжя та до відсутності маркування на автошляхах. Ще далека до європейського рівня сервісна інфраструктура уздовж доріг загального користування, на сотні кілометрів жодного готелю чи ресторану.

3) відсутність комплексного рекламно-інформаційного забезпечення туризму. Населення нашої й інших країн слабо інформовано про переваги рекреаційного комплексу України, зокрема про його унікальні лікувальні властивості, можливості і технології. Досвід туристичної індустрії показує, що велика кількість відвідувачів не будуть навіть розглядати можливість відвідування країни, якщо в самому початку вони не зможуть знайти ґрунтовну інформацію про дану місцевість.

4) існують значні регіональні диспропорції в розвитку рекреаційно-туристичної сфери України; чітко виражена сезонність (літній період) рекреаційної діяльності; низька завантаженість санаторно-курортних і відпочинкових закладів; недосконалий механізм кредитування та надання пільг бажаним придбати путівки, доставки цих путівок та забезпечення квитками на транспортні засоби тощо.

5) в Україні залишається нерозвиненість багатьох напрямків туристичної і рекреаційної діяльності, які на міжнародних ринках туристичних послуг динамічно розвиваються і становлять вагомий частку, таких як: «зелений туризм», молодіжний, дитячий, краєзнавчий, екологічний, круїзний та інші види туризму.

Отже, враховуючи сучасний стан рекреаційно-туристичного комплексу нашої країни і наявні проблеми, вважаємо необхідним, перш за все, визнати туристичну індустрію як пріоритетну сферу економіки України яка може стати локомотивом економічного розвитку, збільшення кількості малих і середніх підприємств, і як наслідок – розширення ринку праці, розв'язання соціальних питань, а, отже, – становлення середнього класу.

Для цього потрібна, передусім з боку держави, розробка і реалізація дієвої стратегії розвитку даної галузі на комплексній основі, яка повинна враховувати всі аспекти законодавства, що стосуються інших секторів, таких, як транспорт, зайнятість, охорона здоров'я, сільське господарство, зв'язок тощо.

Важливо розробити дієвий механізм державної підтримки туристичної індустрії. Вивчаючи

світовий досвід слід зауважити, що в різних країнах існують різні види підтримки туризму. Наприклад, Греція і Португалія використовують пільгові займи, в Австрії пільгові займи складають половину інвестицій і видаються під 5% комісійних на 20 років; Франція, Італія і Великобританія особливу увагу приділяють субсидіям; в Іспанії введений низький податок на добавлену вартість при покупці імпортованих товарів [7, с. 151].

В Туреччині готельно-туристичний комплекс на 40% дотується державою, що дозволяє встановити конкурентоспроможні ціни; крім того, для зручності туристів прийнято вільний обіг іноземної валюти. В Ізраїлі до 30% інвестицій у готельну сферу повертається інвестором державою у вигляді прямих відрахувань і податкових пільг (за умови досягнення певних об'ємів залучення туристів). В Мексиці створені зони-франко (звільнені від оподаткування) довкола курортів Акапулько і Канкун. В Марокко прийнятий план розвитку туризму, який передбачає прями бюджетні інвестиції (20-40%) у пріоритетні проекти розвитку. В Індонезії острів Балі визнаний вільною економічною зоною, що знижує ціни на туристичні пропозиції [8, с. 262].

В усіх країнах ЄС серйозна увага приділяється розробці податкової політики, що стимулює розвиток підприємництва в готельному секторі економіки. В зв'язку з цим застосовується диференційований розмір ПДВ, який коливається від 5,5% у Франції до 10% в Ірландії. Високі класні готелі цей податок сплачують в стандартному вигляді і варіюється в різних країнах від 12% в Іспанії до 22% в Данії. Так, в Італії розмір пільгового податку становить 9%, тоді як повна ставка для п'ятизіркових готелів – 19%. В Іспанії пільгова ставка податку встановлена 6%, для чотири і п'ятизіркових готелів – 12%. В інших країнах з могутньою туристичною індустрією, наприклад в Тунісі, розмір цього податку становить 6%, в Ізраїлі підприємства, що приймають іноземних туристів, взагалі не обкладаються ПДВ. В Єгипті така податкова пільга розповсюджується на підприємства, що приймають іноземних туристів упродовж 10 років [8, с. 261].

Спираючись на світовий досвід вважаємо доцільним надання пільгових кредитів і державних гарантій для отримання кредитів підприємствам туристичної індустрії; забезпечити пільгову ресурсну, в тому числі лізингову підтримку; налагодження зв'язків з іноземними країнами з метою створення спільного туристичного продукту. Держава також має створити умови для розвитку здорової конкуренції, залучивши міжнародні готельні мережі, операторів туристичної індустрії, які встановлять світові стандарти на українському ринку.

Одним з найважливіших напрямів державної підтримки має стати істотне збільшення притоку інвестицій, які забезпечать будівництво нових та реконструкцію вже існуючих елементів інфраструктури туризму. На сьогоднішній день Україна являє собою крупний в Європі і практично не освоєний іноземними капіталами ринок туристичних послуг. Для залучення у вітчизняний туристичний бізнес капіталу з-за кордону необхідно вирішити ряд проблем, а саме: стабілізувати економічне законодавство; спростити бюрократичні процедури, які виникають при реєстрації і відкритті іноземних або спільних підприємств; сприяти прозорості земельних аукціонів; створити, в цілому, імідж держави, привабливої для туристів.

Вважаємо необхідним створити умови для розвитку зеленого туризму, оскільки він може стати важливим фактором вдосконалення всієї соціальної сфери села та закріплення і працевлаштування тут молоді, покращення життя мешканців при збереженні самотніх ознак, які притаманні сільській місцевості. Тим паче, що для його розвитку є необхідні передумови, так як значна кількість рекреаційних і туристичних ресурсів зосереджена в сільській місцевості (при цьому житловий фонд сіл нашої країни нараховується 6,2 млн житлових будинків, з яких 99,9% перебуває у приватній власності [9, с. 260]). Також необхідно звернути увагу на духовну спадщину українського народу, в якій поєднуються народні обряди, звичаї, народна творчість, промисли, народна архітектура, український побут і ремесла, які при раціональному використанні можуть стати родзинкою туристично-рекреаційної галузі нашої країни.

Не менш вагомим напрямом роботи у розвитку туристичної галузі України є використання сучасних методів просування туристично-рекреаційного продукту. Дослідження всесвітньої туристичною організації (ВТО), яка обрала для аналізу декілька країн, виявили закономірність між збільшенням витрат на рекламу і наступними надходженнями від туризму за п'ять років. Збільшення урядових витрат на рекламу тільки на 1 дол, приносять в державну казну 493 дол. від витрат іноземних туристів і близько 74 дол. – від нових податкових надходжень [10, с. 28].

На наш погляд, доцільним також було б створення зведеного каталогу, який містив би інформацію про: особливі природні, історичні і архітектурні об'єкти, що допомагає зробити відвідування цих міст незабутнім; авіа, залізничне і автобусне сполучення; загальну кількість і тип готельних номерів й інших видів короткотермінового розміщення; середній ціновий діапазон, сезонний а також тижневий рівень завантаженості різних міст розміщення; можливості для організації конгресів, включаючи тип приміщень, організації харчування, забезпеченості електроприладами; ресторани в районі; агентства по оренді автомобілів; безкоштовні туристичні засоби якщо такі є в наявності; наявний медичний персонал; рекреаційні можливості; короткотермінові виставки; щорічні заходи; банківські установи.

Також вважаємо за потрібне приділити особливу увагу підготовці висококваліфікованих кадрів туристичної індустрії. Оскільки відсутність необхідних кваліфікованих кадрів на ринку готельних послуг є одним з факторів, що пояснюють неефективну організацію праці в готелях. Недостатня кількість фахівців

туристичного супроводу та їх невідповідність кваліфікації суттєво ускладнює належне використання об'єктів культурної спадщини.

Література

1. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Книги – XXI, 2003. – 300 с.
2. Пинда Р. Міжнародний туризм та напрями його розвитку в Україні // Вісник ТАНГ. – 2005. – № 5 – 2.
3. Квартальнов В. А., Романов А. А. Международный туризм: политика развития: Учебное пособие. – М.: Советский спорт, 1998. – 253с.
4. Долішній М., Гулич О. Місце рекреаційно-туристичного комплексу в розвитку сфери послуг і формування ринку праці України// Вісник ТАНГ. – 2005. – №5 – 2.
5. Огляд туристичної галузі в Україні та напрямки її розвитку. – К.: Експертно-аналітичний центр «СОЦІУМ», 2005. – С. 6 – 7.
6. Мазур Ф. Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 96 с.
7. Папирян Г. А. Международные экономические отношения: Экономика туризма. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 208 с.
8. Уніят А., Альховіцька О. Перспективи розвитку ринку готельних послуг в Україні: світовий досвід та вітчизняна практика // Вісник ТАНГ. – 2005. – №5 – 2.
9. Соціально-економічний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С. І. Бандур, Т. А. Заєць, В. І. Куценко та ін. / За ред. Б. М. Данилишина. – 2-ге вид., допов. і переробл. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 620 с.
10. Харрис Годфри, Кац Кеннет М. Стимулирование международного туризма в XXI веке: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 240 с.

Надійшла 30.06.2009

УДК 35.073.526 : 339.543

О. О. ПАНКРАТЬЄВА, Н. А. ТОМЧУК
Академія митної служби України, м. Дніпропетровськ

ПОСТМИТНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ПРАВИЛЬНІСТЮ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРІВ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ПО МИТНОМУ КОНТРОЛЮ, МИТНОМУ ОФОРМЛЕННЮ ТА ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

У статті розкрито зміст, значення постмитного контролю за правильністю визначення митної вартості після закінчення митного оформлення, митного контролю та пропуску товарів через митний кордон України. Проаналізовано законодавче регулювання даного питання. Розглянуто окремі напрямки проведення даного контролю, висвітлені проблемні питання та внесені пропозиції щодо їх усунення.

This article represents the matter of the significance of postcustoms controlling the fidelity of the customs value determination after the end of the customs registration, customs control and commodity admission through the customs border of Ukraine. The governmental regulation of the problem has been analyzed. Particular guidelines of the control have been considered and the problematic matters have been taken up along with the propositions concerning their elimination.

Ключові слова: постмитний контроль, митний контроль, митна вартість, законодавче регулювання.

Вступ. Економічні відносини у сфері зовнішньоекономічної діяльності мають суперечливий характер. Держава зацікавлена у забезпеченні національного ринку всіма необхідними товарами, послугами за рахунок як власного виробництва, так і за рахунок імпорту. Також держава має захищати національного товаровиробника, застосовуючи тарифні та нетарифні заходи, формуючи при цьому основну частину доходу бюджету, яка складаються з податкових надходжень, значна частка яких забезпечується за рахунок платежів суб'єктів ЗЕД. Імпортер, в свою чергу, зацікавлений у купівлі товарів іноземного походження за найнижчою ціною, що дасть йому змогу сплатити меншу суму податкових платежів до бюджету, а також отримати більші прибутки. За такої ситуації проміжною ланкою є митна вартість як база для нарахування податкових платежів. В інтересах імпортера є зниження митної вартості, а в інтересах держави – правильне її визначення з метою повноти сплати податкових платежів. Основним наслідком маніпулювання митною вартістю товарів є послаблення економічної безпеки держави. Тому питання щодо постмитного контролю за правильністю визначення митної вартості потребує особливої уваги. Це питання є одним з найважливіших напрямків діяльності митних органів.

Щодо наукових досліджень з даного питання, то вони перебувають ще на недостатньо розвиненій